
VAR FINNS JOBBEN?

Den svenska arbetslösheten ligger nu kring 14 procent. I Europa flockas länderna kring 10 procentstecket, stabilt och stadigt över nivåerna i Amerika och sydostasien. Samtidigt höjs alltmer varnande röster för att den höga arbetslöshetsnivån är här för att stanna, alldeles oavsett konjunkturer.

Den stora frågan är inte längre det politiska tricksandets fråga om hur arbetslösheten bekämpas, utan den mer fundamentala frågan: var finns jobben?

De finns inte i den offentliga sektorn. Under det senaste året har knappt 100 000 jobb i den offentliga sektorn försvunnit. Trots det har vi fortfarande världens största offentliga sektor, större än Rysslands och större än vad vår ekonomi kan bära och ytterligare 100 000-tals arbetstillfällen måste bort.

I industrin har en kvarts miljon jobb försvunnit under 1990-talet. Under de närmaste åren måste industrin växa och

just nu ser förutsättningarna för detta också ut att vara goda. Men även om så blir fallet, så är det en hårt rationaliserad industri som växer. Inte ens i Industrieförbundets önskekalkyl kommer industrin att sysselsätta lika många som under 60-talet.

Dessa konstateranden gör att den första frågan kanske inte är var jobben finns, utan om de finns?

Många i Europa tycks vara beredda att svara nej. Det är den skola som säger att det aldrig någonsin mer kommer att finnas tillräckligt många riktiga jobb för hela arbetskraften, så därför måste vi helt enkelt dela på de som finns. Fördelningslinjen, som den kallas i en ledare i finländska Hufvudstadsbladet, får stöd av tyska VW som föreslagit en minskning av arbetstiden till 28,8 timmar, och rader av andra företag och debattörer bland de nya europessimisterna.

Det är viktigt att slå fast att slikt tal naturligtvis är nonsens. Så länge det finns

saker som borde göras finns det också jobb. Resten – även om det är lättare sagt än gjort – är en fråga om att åstadkomma riktiga priser och löner, undvika hinder och erbjuda de relevanta kvalifikationerna för att behov av arbete också skall leda till jobb.

Den kroniska arbetslösheten, och därmed villospåret om arbetsdelning, är i hög grad en europeisk företeelse. Alla västeuropeiska länder har strävat efter skyddande murar kring arbetsmarknaden så att ingen skall behöva åka ut. Det har skett med hjälp av hinder mot rörlighet, skatter, höga lönekostnader, kollektivavtal, starka fackföreningar och lagstiftning av typ det svenska anställningsskyddet. Men med murar är det så att de är bättre på att låsa ut än att stänga in. När arbetslösheten väl har nått ansevärd nivå har det visat sig svårt att få ned den.

Kontrasten mellan Europa och andra delar av världen är påtaglig. I Hongkong trängs 6 miljoner människor på en klippa stor som Öland utan andra naturtillgångar än arbetskraft. Tur för dem att de aldrig ställt sig frågan om "jobben räcker". De har 2 procents arbetslöshet. I USA är arbetslösheten nu kring 6 procent – en europeisk drömnivå – och tendensen är sjunkande. Bara under förra året skapades mer än 2 miljoner nya jobb i USA. Och det är just nya jobb, de gamla har inte delats och arbetstiden har inte förkortats. För att förhindra att en hög europeisk arbetslöshet också blir kronisk står vi inför ett viktigt vägval.

Den ena vägen är den som, i litet olika

skepnader, företräds av exempelvis Jacques Delors och Allan Larsson. Den innebär att arbetslösheten antas försvinna genom det stora klippet – en samordnad satsning av offentliga investeringar, sysselsättningsökning i stat och kommun och satsningar på masskurser för arbetslösa. Möjligen kan en sådan satsning halvera arbetslöshetstalen under fem år, som Allan Larsson hoppas. Men det kommer lika säkert att innebära att den långsiktiga och kroniska arbetslösheten växer sig större och fastare och att Europa obönhörligen sackar efter Nordamerika och Sydostasien.

Den andra vägen innebär att vi söker lära av Amerika och Sydostasien om vad som skapar arbete. Den vägen innebär att Europas och inte minst Sveriges politiker måste ta till sig några viktiga insikter och omvärderingar.

För det första måste politiken inriktas på att undanröja hinder för rörlighet snarare än att "skapa sysselsättning". Här kan EU göra en stor skillnad genom att åstadkomma lika goda förutsättningar för mobilitet på den europeiska arbetsmarknaden som finns på den amerikanska. Men hit hör också att få bort kader-tänkandet på arbetsmarknaden, där arbetskraft betraktas som kadrar av folk, som är lätt utbytbara (och vars arbetstid därför kan fördelas om) och därmed möjliga att reglera i generella och kollektiva termer. Denna felsyn är basen för de starka europeiska fackföreningarna, för kollektivavtal och regelsystem som LAS och stelbenta ledighetslagar.

För det andra måste vi lära oss att betrakta jobb som någonting dynamiskt och inte statiskt.

Vi kan börja med hur vi betraktar arbetslöshet. Arbetslöshet, såsom den mäts och definieras i Sverige, innebär den andel av arbetskraften som saknade fast anställning under en viss mätvecka. Men att många människor är utan arbete under några veckor medan de letar efter någonting nytt och bättre är inget fel. Tvärtom, det är sunt under förutsättning att de har en rimlig chans att faktiskt få ett nytt jobb. Men en betydligt lägre arbetslöshet kan vara en cancersvulst om den innebär att människor i praktiken är utestängda från arbetsmarknaden och överhuvudtaget inte kan få något jobb, hur trist eller dåligt betalt detta än må vara.

Det allvarliga med arbetslöshet är inte storleken utan varaktigheten.

Sedan kan vi ge oss på hur vi betraktar arbete och dess värde. Den amerikanska sysselsättningsökningen brukar ibland litet föraktfullt avfärdas som "McJobs", med vilket avses okvalificerade och onödiga arbetstillfällen i den privata tjänstesektorn. Titta på amerikanska snabbköp, där finns folk vars enda uppgift är att packa dina kassar och önska dig "a nice day", vad är det för jobb egentligen, brukar det heta om ett vanligt exempel.

Bortsett från att detta är en felaktig beskrivning av den amerikanska sysselsättningsökningen (den har nämligen åt-

följts av en imponerande produktivitetsförbättring) avslöjar det ett slags klassföraktande arrogans av samma slag som i den svenska "pigdebatten". Datakonsulten må gå an, medan många av de andra jobben i den privata tjänstesektorn – portvakten, barnflickan, livsmedelsbiträdet eller ungdomarna på hamburgerrestaurangen är tragiska fall av förnedring. Ett jobb är bara fint och nyttigt om det kräver lång utbildning eller om staten står för lönen, tycks logiken vara.

Men det är bara synd om killen som packar kassar i snabbköpet om han är dömd att aldrig kunna bli någonting annat. Och om detta är regeln så är det lika synd om snabbköpets föreståndare. Men om packkassaren kan gå precis så långt han vill, om han har viljan, ambitionen, talangen och litet tur, så är det en sund arbetsmarknad som ger honom chansen. Förfallet börjar inte med att en arbetsmarknad också innehåller jobb som inte kräver utbildning, ger trygghet eller bra lön. Förfallet börjar med en arbetsmarknad som är statisk och inte ger möjligheter.

En välkänd historia säger att när en europé ser en Mercedes glida förbi knyter han näven i byxfickan, medan amerikanen säger att en sådan skall jag ha en dag. Det är skillnaden mellan att skapa och att bara fördela, mellan ett statiskt och ett dynamiskt synsätt. Det är också Europas problem i ett nötskal.